

Toki Pona

Toki Pona je umělý jazyk, který vytvořila kanadská lingvistka Sonja Lang v roce 2001 s cílem zjistit, jak moc minimalistický jazyk může existovat.

Tahle strana popisuje veškerou gramatiku. Druhá strana obsahuje celý slovník.

Vytvořil blinry, CC0.
blinry.org/toki-pona-cheat-sheet/
Přeložil Švára (jan Suwala)

Abeceda

Toki Pona používá devět souhlásek (*j k l m n p s t w*) a pět samohlásek (*a e i o u*). Na výslovnosti moc nezáleží.

Základní věty

Částice *li* odděluje podmět od přísudku:

soweli li moku. *Zvíře jí.*

jan li lape. *Člověk spí.*

Jelikož sloveso „být“ neexistuje, za částicí *li* může být podstatné nebo přídavné jméno.

kili li moku. *Ovoce je jídlo.*

telo li pona. *Voda je dobrá.*

telo li moku. *Voda je pití.*

Pokud je podmět *mi* nebo *sina*, *li* se vynechá:

mi moku. *Já jím.*

sina pona. *Ty jsi dobrý.*

Nejednoznačnost

Oproti češtině je Toki Pona velmi nepřesná, a proto je velmi důležité znát kontext.

Slovesa nemají čas:

mi moku. *Já jím. / Já jsem jedl. / Já budu jíst.*

Slova mají obecný význam:

soweli jakýkoli suchozemský tvor, např.: pes, kočka, ovce...

kili jakékoli ovoce nebo zelenina

Slova mohou hrát roli různých slovních druhů:

telo voda / mokrý / mýt

pona dobrý / opravit

Podstatná jména nemají číslo:

jan člověk / lidé

Přímé předměty

Částice *e* odděluje přímý předmět od zbytku věty:

soweli li moku e telo. *Zvíře pije vodu*

mi telo e soweli. *Já myju zvíře*

Modifikování slov

Přídavná jména stojí za slovem, které upravují:

jan lili malý člověk = dítě

tomo mi můj dům

pilin pona cítit se dobře = být šťastný

Zápor se tvoří slovem *ala*:

mi lape ala. *Nespím.*

jan ala li toki. *Nikdo nemluví.*

Modifikování slov pomocí pi

Když chcete modifikovat výraz skupinou slov, oddělte je částicí *pi*. Všimněte si rozdílu:

tomo telo nasa podivný vodní dům = podivná koupelna

tomo pi telo nasa dům podivné vody = hospoda

jan wawa ala žádní silní lidé

jan pi wawa ala nesilní lidé = slabí lidé

Předložky

Slova lon, kepeken, tawa, sama, a tan mohou být použita jako předložky na konci věty:

mi moku lon tomo. *Jím v domě.*

mi moku kepeken ilo. *Jím přiborem.*

sina pona tawa mi. *Jsi dobrý pro mě. = Mám tě rád.*

sina weka tan seme? *Proč odcházíš?*

mi sama sina! *Podobám se ti!*

Souvětí pomocí la

Částice *la* vytvoří souvětí X *la* Y, které znamená „Když X, tak Y“ nebo „V kontextu X, Y“:

mi lape la ale li pona. *Když spím, všechno je dobré.*

tenpo pini la mi lape. *Spal jsem.*

Pomocí *la* také lze přepsat předložkovou větu:

mi lape lon tenpo pimeja ~ tenpo pimeja la mi lape. *V noci spím.*

sina seli tan seme? ~ tan seme la sina seli? *Proč jsi horký?*

Složené věty

Několik podmětů oddělte *er*:

mi en sina li musi mute. *Já a ty jsme hodně zábavní.*

Když je několik přísudků, před každým zopakujte *li*:

soweli ni li lili li suwi. *Tohle zvíře je malé a roztomilé.*

Když je více přímých předmětů, před každým zopakujte *e*:

ona li jo e pipi e waso. *Má brouka a ptáka.*

To stejné platí i pro předložky:

mi pali e tomo kepeken palisa kepeken kiwen. *Postavil jsem dům pomocí větví a kamenů.*

Pokud vztah mezi těmito členy není „a“, ale „nebo“, tak místo zopakování použijte slovo *anu*:

ni li pona anu ike? *Je tohle dobré nebo špatné?*

pipi anu waso li tawa. *Brouk nebo pták se pohybuje.*

Vlastní jména

Vlastní jména (jména lidí, míst nebo jazyků) začínají velkým písmenem a chovají se jako přídavná jména. Vždy jsou za podstatným jménem a jsou často upraveny pro omezenou Toki Pona abecedu:

mi jan Kapijela. *Jsem Gabriela.*

ma Kanata li pona lukin. *Kanada je hezká.*

mi toki ala e toki Seki. *Nemluvim česky.*

Předslovesa

Předsloveso stojí před slovesem a dodává mu význam:

mi kama sona. *Budu vědět.*

waso lili li wile suli. *Malí ptáci chtějí vyrůst.*

Tímto způsobem mohou být použita tato slova: *wile, kama, sona, lukin, ken, awen, alasa*.

Otázky

V ano/ne otázkách se zamění sloveso za „(sloveso) ala (sloveso)“:

sina ken ala ken lape? *Můžeš spát?*

soweli li wile ala wile moku? *Je kočka hladová?*

Nebo můžete přidat *anu seme* („nebo co“) na konec věty:

sina wile uta e mi anu seme? *Chceš mě políbit?*

Odpovídá se následovně:

Ano: (sloveso) / lon (pravda)
Ne: (sloveso) ala / ala (nikoliv)

Pro otevřené otázky vytvořte normální větu a neznámou informaci zaměňte za *seme*:

sina moku e seme? *Co jíš?*

seme li moku e kilii mi? *Kdo snědl moje ovoce?*

Rozkazy

Zaměněním *li* za *o* vytvoříte rozkaz, doporučení nebo přání:

jan Ewa o lukin e ni! *Evo, podívej se na tohle!*

mi o pali. *Měl bych pracovat.*

pona o tawa sina! *Ať je ti dobře!*

Když je podmět pouze *sina*, tak se může vynechat:

o kute! *Poslouchej!*

Vynecháním rozkazu vytvoříte oslovení (jako 5. pád):

jan Toma o! *Tomáši!*

Citoslovce

Citoslovce vyjadřují výkřiky a občas jsou skombinovány s *a*:

pona a! *Super! / Paráda!*

toki! *Ahoj! / Dobrý den!*

lon! *Správně! / Přesně tak!*

moku pona! *Dobrou chuť!*

Číslo

Číslo vedle sebe se sčítají:

wan = 1 tu = 2 luka = 5
mute = 20 ale = 100

luka luka tu wan = 13

Pro řadové číslovky se před číslo vloží slovo *nanpa*.

jan nanpa wan li pona. *První člověk je dobrý.*

ni li ijo nanpa luka tu. *Tohle je sedmá věc.*

A to je všechno!

a (zdůraznění, emoce)	kulupu skupina, komunita, národ, společnost, firma, sbírka	n* hm, eh, emm (zvuk přemýšlení nebo pauzy)	sin nový, čerstvý; další
akesi plaz, obojživelník, šupinatý tvor, plazící se tvor	kute ucho, slyšící orgán; slyšet, poslouchat, dávat pozor	namako* koření, ozdoba, dodatek	sina ty, vy, tvoje, vaše
ala nikoliv, nic, ne, nula	la (mezi kontextovou frází a hlavní větou)	nanpa číslo, n-tý (řadová číslovka)	sinpin čelit, předek, stěna
alasa lovit, hledat, zkusit	lape spánek, odpočinek	nasa zvláštní, neobvyklý, hloupý, nenormální, nečekaný, opilý	sitelen obrázek, podobizna, symbol, znak, písmo
ale / ali vše, všechno, veškerý, vesmír, 100	laso tyrkysová, modrá, zelená	nasin způsob, postup; cesta	soko* houba
anpa spodek, skromnost	lawa hlava, mysl; mozek; ovládat, vést, navádět; vláda, vedoucí; pravidlo, zákon	nena výčnělek: hrbol, tlačítko, kopec, hora, nos	sona vědět, umět, znát
ante jiný, změněný, rozdíl	leko* čtverec, krychle, blok	ni to, toto, tohle, tamto	soweli zvíře, šelma, suchozemský savec
anu nebo, či	len látka, oblečení, textilie, skrytý, tajný, soukromý	nimi jméno, slovo	suli velký, těžký, dlouhý, vysoký; důležitý, dospělý
awen zůstat, zachovat, čekat, zastavit, chránit; pokračovat	lete studený; syrový, tepelně neupravený	noka noha, chodidlo, pohybový orgán, kořeny	suno slunce; světlo, jas, záře, svit, zdroj světla
e (před přímým předmětem)	li (mezi podmětem a přísudkem kromě samostatného mi nebo sina)	o hej! (vokativ nebo imperativ)	supa plochý a vodorovný povrch, obzvlášť pro odkládání věcí: postel, podlaha, stůl, talíř
en (mezi několika podmínkami)	lili malý, nízký, krátký, mladý, málo; kus, část	oko oko	suwi sladký, vonný; roztomilý
esun obchod, výměna koupit, prodat, trh, veletrh, bazar	linja dlouhá a ohebná věc: lano, nit, vlas, kožešina, čára	olin mít silné citové pouto s: náklonnost, vděčnost, láska, soucit	tan z, kvůli, příčina, původ
ijo věc, předmět, jev, entita, bytost, hmota	lipu plochý a neohebný předmět: papír, karta, list; psaný text nebo dokument: kniha	ona on, ona, ono, oni, ony	taso ale, avšak; pouze, jedině
ike záporná vlastnost: špatný	loje červená, načervenalá	open začít, otevřít, zapnout; začátek	tawa pohyb: chůze, třes, let, cestování; pro, k, z pohledu
ilo nástroj, nářadí, přístroj, zařízení	lon přítomný, existující, skutečný, pravdivý; na, v, během, v kontextu	pakala poškozený, rozbitý; chyba	telo voda, tekutina, kapalina, mokrá látka, nápoj
insa vnitřek, střed, mezi, prostředek, vnitřní	luka ruka, dotyk, 5	pali práce, aktivita, dělat	tenpo čas, událost, situace, okamžik, období
jaki nechutný, nečistý, odporný, nehygienický, toxický, shnilý	lukin vidět, dívat se, prohlížet si, číst, sledovat; vizuální; oko, vidící orgán; zkusit	palisa dlouhá a pevná věc: větev, tyč, prut, hůl, páteř, stěžen	toki komunikovat, říct, myslet; rozhovor, příběh; jazyk
jan člověk, osoba, někdo	lupa díra, jáma; dveře, okno	pan obiloviny, škrabovité potraviny, pečivo	tomo vnitřní, domácí, pod střechou; budova, dům, místnost
jelo žlutá, nažloutlá	ma země, půda; stát, území, svět, venek	pana dát, poslat, poskytnout, položit, podat	tonsi nebinární, generově diverzivní
jo mít, držet, nést, vlastnit, obsahovat	mama rodič, předek; tvůrce; správce, opatrovník	pi (seskupuje slova do jednoho modifikátoru)	tu dva; oddělit, rozpúlit
kala ryba, vodní tvor, mořský tvor, plovoucí tvor	mani peníze, měna; hodnotná věc, zlato, investice, dobytek	pilin zkušenost, pocit, dotyk; srdce (fyzické i citové)	unpa sex, mít sex s
kalama vydávat zvuk; zvuk	meli žena, manželka, přítelkyně	pimeja tmavá, neosvětlená, tmavá barva, černá, fialová, hnědá	uta ústa, rty, chřtán, konzumační otvor
kama přijít, blížít se, přivolat; budoucnost; událost; stát se	mi já, my, moje, naše	pini končit, přestat; zavřít, vypnout; minulý; okraj, konec, závěr	utala bojovat, soutěžit, bitva; soutěž, výzva; zápasit
kasi rostlina, květina, strom; list	mije muž, manžel, přítel	pipi hmyz, brouk, pavouk	walo světlý, bílý, bledý
ken smět, moct, schopnost; možnost možná, povolit	misikeke* lékařská věc nebo praxe: předpis, meditace, cvičení	poka bok, strana; vedle, poblíž	wan jedna; jediný, sjednotit, spojit
kepeken pomoc (něčeho)	moku jíst, pít, konzumovat; jídlo, jedlá věc	pokí nádoba: taška, krabice	waso pták, létající či okřídlené zvíře
kijete-santa-kalu** mýval, kynkažu; jakýkoli medvídkovitý či lasicovitý tvor	moli smrt, mrtvý, zemřít; zabít	pona kladná vlastnost: dobrý, příjemný, užitečný, klidný	wawa síla, energie; sebevědomý, intenzivní, rázný; úžasný
kili ovoce, zelenina, houba	monsi záda, vzadu, za	pu interagovat s knihou <i>Toki Pona: The Language of Good</i>	weka chybějící, daleký; odstranit
kin* také, navíc; vskutku	monsuta* strach, nervozita, hrůza; děsivý; děsivá věc: hrozba	sama stejný, podobný; vrstevník, společník, navzájem	wile chtít, touha, prosba, potřeba
kípisi* rozdělit, rozříznout; kus, část; ostrý, špičatý	mu (zvířecí zvuky či dorozumívání)	seli oheň; topné těleso, chemická reakce	
kiwen tvrdý předmět: kov, kámen, dřevo	mun měsíc, nebeské těleso, hvězda	selo vnější vrstva: kůže, slupka; vnější forma, hranice	
ko polotuhý předmět: pasta, prášek; tvarovatelný, lepivý	musi zábava, hra, umění, zábavný, zajímavý, komický, hloupý	seme co? který? jaký?	
kon vzduch, dech, vítr; podstata, duch, duše, přízrak	mute mnoho, spousta, velmi; množství, 20	sewi výše, nad, nejvyšší část, něco na vrchu; vznešený, božský, svatý, nadpřirozený	
ku* interagovat s knihou <i>Toki Pona Dictionary (2021)</i>		sijelo tělo, tvar, fyzický stav, trup	
kule barva, pigment, kategorie, žánr, příchuť; rozmanitý		sike kulatý předmět: míč, kruh, kolo, koule; roční	

Pro konkrétnější online slovník navštivte linku.la.

*Tato slova nejsou součástí knihy *Toki Pona: The Language of Good*. Nicméně, větší část komunity je používá.

**Vzniklo jako aprílový vtip. Nemělo by být považováno za seriózní slovo.